

עומדת משמאל - זיוה ארבל קצינת הקשר הראשונה בצהל, חטיבת יפתח, הגדוד ה-3

קשרית מדווחת בטלפון שדה מתוך עמדה

מאיתות לאלחוט: "המברק עבור יעבור"

"המברק עבור יעבור" - זו היתה הסיסמא הראשונה של חיל הקשר הצעיר כאשר הוקם ואשר התנוססה בגאווה בכניסה ל"גבעת האלחוט". לאורה של סיסמא זו, דהיינו, קשר בכל תנאי, התחנכו ופעלו אנשי הקשר ב"הגנה", בפלמ"ח ובמחתרות האחרות, במרוצת מלחמת העצמאות וגם לאחריה, עד ימינו ■ על הקשר במלחמת העצמאות והקמת חיל הקשר, לימים חיל הקשר והאלקטרוניקה, וכיום חיל הקשר והתקשוב

"שירות הקשר" ב"הגנה"

בשנת 1937 הוקם "שירות הקשר" במסגרת ה"הגנה" על מנת לתת פתרונות קשר להגנת ה"יישוב" ובהמשך לצרכים טקטיים של היחידות הלוחמות (הפלמ"ח ויחידות אחרות) ולצרכים אסטרטגיים של הנהגת היישוב. אמצעי הקשר של ה"שירות" הלכו והתפתחו בהדרגה. החל מיוני דואר, דגלי איתות ביום ופנסי איתות בלילה, שהופעלו כבר החל מראשית שנות העשרים של המאה ה-20, (עוד בטרם הקמת "שירות הקשר"), דרך משדרים חובבניים, שנבנו בסתר והוסתרו ב"מזוודות שידור" ועד להפעלת רשתות אלחוט ממש, לקראת סיום המנדט הבריטי ותחילת מלחמת העצמאות. אמצעים אלה הופעלו ע"י אתתים ואלחוטנים שהוכשרו בקורסים מיוחדים, בתנאי מחתרת, תחת מסווה של אימוני צופיות ותוך ניצול ההזדמנויות שנוצרו במסגרת השיתוף עם שלטונות המנדט, כמו הנוטרות, ההתנדבות לצבא הבריטי והקמת החי"ל - החטיבה היהודית הלוחמת (הבריגדה היהודית) במסגרת הצבא הבריטי. "שירות הקשר" היה בנוי על האדם הבודד. אלה יזמו, המציאו, פיתחו, ניסו ודחפו כל נושא עד להצלחתו. הם אלו שעשו קשר "יש מאין".

בשנת 1945 התמנה יעקב ינאי (ינובסקי) הידוע בכינויו "יאן" לעמוד בראש "שירות הקשר". למרות שלא היה איש מקצוע (עד למינויו כראש "השירות" שימש יאן כשלישו של ראש המטה הארצי של ה"הגנה" ד"ר משה סנה), היה זה הוא שנתן תנופה ל"שירות" והכין אותו לאתגר הגדול

מאת: סא"ל מיל' חגי גרי

המברק המובא כאן היה אחד האחרונים שבישר על סיומה של מלחמת העצמאות. ללא ספק מברק היסטורי, בעל משמעות אסטרטגית ראשונה במעלה.

מאת: משרד קשר 12 בגדוד 19 גולני

אל: מרכז קשר חזית הודם

תאריך וזמן חיבור: 10 במרץ 1949, שעה 16:00

מידת דחיפות: מיידי

התוכן: העבירו לממשלת ישראל, כי ליום ה"הגנה", י"א באדר, מגישות חטיבת הנגב - פלמ"ח וחטיבת גולני את מפרץ אילת למדינת ישראל.

אילת (אום רש-רש). טי באדר תש"ט. 10 במרץ 1949
זמן משלוח: 101625

אלחוטנית משדרת במק - 19 מכפר בלום

בחטיבות. נקבעו העקרונות של הפעלת קשר מבצעי נייד, הפרדת רשתות הרדיו למבצעים, מנהלה וסיוע והעקרונות לסלילת קווי שדה. חלוצי הארגון הזה היו קצין המבצעים של "שירות הקשר" נתן קפלן וקצין המנהלה יצחק אלמוג (ורצמן) - לימים הקשר"ר השני. הם אלה שהקימו את התשתית והשלד לחיל הקשר העתידי.

הקשר עם פלישת צבאות ערב

עם הכרזת העצמאות ופלישת צבאות ערב, קיבלה המלחמה תפנית חדה. לא עוד מלחמת גרילה מול כנופיות, אלא לחימה עיקשת מול חמישה צבאות סדירים שהכריזו מלחמת קודש (ג'יהאד), במטרה

יום לאחר הכרזת המדינה הגיע לארץ קצין קשר מהמרינס האמריקאי, קולונל מייק פורסטור, שלימים הפך לרס"ן מיכאל יערי. הוא הגיע עם ידע וניסיון שגרם לשירות הקשר להפוך בהמשך לחיל מקצועי. תרומתו של יערי נודעה בעיקר בגיבוש נהלי הקשר השונים שחלקם בשימוש עד היום. לזכותו ניתן לזקוף את השימוש בהוראות קשר, פק"לים ליחידות הקשר, דרגת דחיפות למברקים ונוהלי דיבור ברדיו ("רות"- ROGER, "עבור"- OVER) וכדומה

של הכניסה למלחמת העצמאות. המעבר ממעמד של "שירות קשר" אשר מסייע ללוחמי גרילה, למעמד של חיל מקצועי המאפשר פיקוד ושליטה על כוחות לוחמים, חייב רה-ארגון משמעותי ביותר שבוצע ע"י יאן בזמן קצר. נרכש ציוד רב מעודפי מלחמת העולם השנייה ונבנו מכשירי קשר, הוכשרו מאות אנשים להפעלת הציוד ולתחזוקתו, הוקמו מעבדות מודרניות, רוכזו אנשי מקצוע מיחידות הצבא הבריטי ומהבריגדה והוכנסו שיטות ונהלים לקשר טקטי נייד.

הקשר בראשית המלחמה

לקראת סיום המנדט הבריטי, תשתית הקשר הייתה בעיקרה נייחת. מרבית היישובים היו מקושרים בקשר קווי נייד ואילו מיעוטם השתמשו עדיין באיתות ראייה ובוני דואר. הקשר הנייד היה בחיתוליו. רק בחודש ינואר 1948 החלו להגיע משלוחי ציוד ראשונים מחו"ל, אולם עיקרו ומרביתו של הציוד הגיע בחודש מרץ 1948, בתום "מסע הרכש" של יאן בארה"ב, בו נרכשו אלפי מכשירי קשר ניידים וניחים מעודפי הצבא האמריקאי. ערב מלחמת העצמאות הופעלו על ידי "שירות הקשר" כ-150 תחנות אלחוט נייחות לפי החלוקה הבאה: כ-100 תחנות ברשת "אבינועם" (רשת מורס ארצית של "הגנה"), כ-30 תחנות ברשת "תמר" (רשת מורס של הפלמ"ח) וכ-20 תחנות ברשת "גדעון" (רשת ההעפלה).

את משימות הקשר הראשונות עם פרוץ המלחמה, כאשר יישובים רבים הותקפו, מילאו נערים ונערות רכובים על אופניים או רגלית, ששימשו כרצים והעבירו תשדורות בין העמדות והיישובים. במקרים מסוימים נעשה גם שימוש ביוני דואר. הקרבות על הדרכים ובמיוחד על הדרך לירושלים חשפו את הצורך החיוני בציוד קשר נייד. הכנסת המשוריינים המאולתרים ("הסנדביצים") הצריכו פתרונות מאולתרים של התקנת ציוד קשר עליהם.

כדי לענות על הצורך המייד באנשים מיומנים בהפעלת ציוד הקשר ביחידות הלוחמות, נפתחו בדצמבר 1947 קורסים להכשרה מזורזת של קציני וסמלי קשר, בפיקודו של יוצא הצבא הבריטי נתן קפלן.

במבצע "נחשון" באפריל 1948 באה לידי ביטוי לראשונה התפיסה המודרנית של פריסת מערכות קשר בהתאם לדרגי הפיקוד: בין המחלקה לפלוגה הוכנס לשימוש המק - 21 האמריקאי שהיה בשימוש המרינס, מכשיר לדיבור שנישא על החזה. בין הפלוגה לגדוד הופעל מק - 20 האמריקאי, מכשיר לדיבור שנישא על הגב (משקלו 17 ק"ג), ואילו בין הגדוד לחטיבה שימש המק - 19 הבריטי, מכשיר ת"ג בדיבור ובמורס שניתן להתקנה על גבי רכב.

במקביל החלה גם ההתארגנות של מחלקות קשר בגדודים ופלוגות קשר

קשרית משדרת במורס

שידור באיתות ראייה מגוש עציון הנצור

מחוץ לאוהל: הקשרית - אני שומעת אותך חמש-חמש, עבדו! (מתוך אלבום הפלמ"ח)

תשדורת בהרים: אלחוטן בתש"ח צופה אל עבר הכפר עריף ומדווח על עש (מתוך "צה"ל בחילו", חיל הקשר)

באמצעות מיקרופון וע"י העברת מברקים. (דהיינו באמצעות קשר דיבור).

ב-10 בספטמבר 1948 הוקם בית הספר הארצי לקשר ב"גבעת האלחוט" (ע"ש תחנת הרדיו של הצבא הבריטי SIGNAL HILL שפעלה במקום), לימים בה"ד 7. כל סוגי הקורסים לקשר שהיו מפוזרים עד אז במקומות שונים בארץ רוכזו ומוסדו ב"גבעת האלחוט".

ב-14 באוקטובר 1948 הוקם חיל הקשר במסגרת צה"ל, על בסיס התשתיות, הידע והמורשת של "שירות הקשר" ב"הגנה". כמפקדו הראשון של חיל הקשר ובהמשך כקצין הקשר הראשי הראשון נתמנה לא אחר מאשר יעקב ינאי ("יאן"). הייתה לו, ליאן, הזכות להכין את "שירות הקשר" לאתגר הגדול ביותר שלו, המלחמה על עצמאות ישראל, ולהפוך את "שירות" לחיל מקצועי, מבצעי וטכני, שיופקד על מתן פיקוד ושליטה למפקד בשדה הקרב, בכל תנאי, מקום וזמן, במלחמה ובביטחון שוטף.

"המברק עבור יעבור"

זו היתה הסיסמא הראשונה של חיל הקשר הצעיר כאשר הוקם ואשר התנוססה בגאווה בכניסה ל"גבעת האלחוט". לאורה של סיסמא זו, דהיינו,

קשר בכל תנאי, התחנכו ופעלו אנשי הקשר ב"הגנה", בפלמ"ח ובמחותרות האחרות, במרוצת מלחמת העצמאות וגם לאחריה, עד ימינו. במלחמה על תקומת ישראל נפלו 64 אנשי קשר, בעת שביצעו מעשי גבורה עילאיים הראויים לכל שבח והוקרה. על אחדים מהם ראה מסגרת.

hlgeri@bezeqint.net

"לזרוק את היהודים לים".

לקראת סוף מאי 1948 כבר היו ל"שירות הקשר" מפקדה ארצית, פלוגות קשר בראשות קצין קשר חטיבתי בחטיבות ומחלקות קשר בראשות קצין קשר גדודי בגדודים. זיוה ארבל, קצינת הקשר של הגדוד השלישי בחטיבת יפתח, מספרת בהתרגשות: "באותו יום (14 במאי) בשעות אה"צ, בקע קולו של יגאל אלון (המח"ט) במכשיר הקשר: 'זיוה, כאן יגאל, תודיעי לכל הכוחות שבן גוריון הכריז על הקמת מדינת ישראל'. לעולם לא אשכח את הרגע הזה".

יום לאחר הכרזת המדינה הגיע לארץ קצין קשר מהמרינס האמריקאי, קולונל מייק פורסטר, שלימים הפך לרס"ן מיכאל יערי. הוא הגיע עם ידע וניסיון שגרם לשירות הקשר להפוך בהמשך לחיל מקצועי. תרומתו של יערי נודעה בעיקר בגיבוש נהלי הקשר השונים שחלקם בשימוש עד היום. לזכותו ניתן לזקוף את השימוש בהוראות קשר, פק"לים ליחידות הקשר, דרגת דחיפות למברקים ונוהלי דיבור ברדיו ("רות"-ROGER, "עבור"-OVER) וכדומה.

הגידול בסדר הכוחות הלוחמים מחד גיסא ומחסור במכשירי קשר ניידים מאידך גיסא, הגביר את הצורך בשימוש בקשר קווי, באמצעות סלילת קווי שדה בין היחידות, במקביל להתפתחות הקרב. נסללו קווי טלפון בין החטיבה לגדודים ולעיתים גם בין הגדוד לפלוגות, כאשר קווי השדה רצים עם תופי כבל בעקבות הכוחות המסתערים. כך היה במבצע "דני", בפתיחת הדרך לירושלים וכך גם במבצע "דקל" בו שוחררו נצרת והגליל התחתון.

לקראת סיום המלחמה

בתקופת ההפוגה השנייה עסק "שירות הקשר" בהפקת הלקחים וביישום בהמשך, עד תום המלחמה. נלמדו הסיבות לכשלים שהתגלו במבצע "דני" עת נוצרו בעיות קשר והלקחים יושמו בהצלחה במבצעים "יואב" ו"עשר המכות", בהם תוקנו התקלות בזמן אמת.

למעשה, מההפוגה השנייה ועד תום המלחמה נשענו מערכות הקשר על ציוד קשר נייד הנישא על הגוף ברמות הנמוכות, ועל מכשירים מותקנים ברכב ברמות הגבוהות יותר. הייתה גם שליטה מטכ"לית על הגייסות בשטח

גבורת אנשי הקשר, בימי מלחמת העצמאות

בין המטה לעמדות הקיצוניות. בקרב מר פנים אל פנים נגד כוחות מכריעים נפלו מרבית הלוחמים. רות קיבלה הוראה לסגת אך שמעה שאחת מחניכותיה, **מרים אהרוני**, נשארה בעמדת תצפית במרומי המסגד. היא רצה לעברה כדי להצילה, לא לפני שחיבלה במירכזת. שתיהן היו ללא נשק והבינו את הצפוי להן אם יפלו בשבי. על כן שמו קץ לחייהן בקפיצה מראש המגדל. לימים זכתה רות על מעשה זה ב"עיטור הקרב" של האצ"ל, שהוענק לה ע"י מנחם בגין.

הדסה למפל אלחוטנית ביחידה של הפלמ"ח שליוותה שיירות לירושלים. נפלה בקרב ב-30 במאי 1948 על משטרת לטרון תוך כדי שידור, כשהיא מחוץ למחסה על מנת להשיג קשר, בת 29 בנופלה.

אלה רק חלק ממעשי הגבורה שגילו אנשי הקשר במלחמה על תקומת ישראל. גבורתם ותולדותיהם של כולם מונצחים באתר ההנצחה לחיל הקשר והתקשוב שביהוד. האתר מנציח הנצחה חיה את כל אנשי הקשר שנפלו במערכות ישראל ועל מורשתם ופועלם מתחנכים דורות של חיילות וחיילים של חיל הקשר והתקשוב.

יורם טרנבס מפקד משוריין ואלחוטן בדרך לירושלים. יורם המשיך בתפקידו גם לאחר שנפגע ובהתקרב חיילי האויב ללא דרך לסגת, פוצץ את המשוריין על יושביו. דבריו האחרונים ששידר היו: "הערבים התקיפו אותנו, אני מפוצץ את המשוריין, אני פצוע, סוף". נפל בחולדה ב-31 במרץ 1948.

עמנואל מימון אתת בקרב על משטרת צמח. המילים האחרונות שנקלטו ממכשיר האיתות שלו היו: "הסורים מתקרבים, המצב כבי רע". נפל בצמח ב-18 במאי 1948. בן 23 בנופלה.

מירה בן-ארי אלחוטנית בניצנים. כאשר ההתקפה על הקיבוץ הגיעה לשיאה והחל הקרב על כל בית, הטמינה מירה את מכשיר האלחוט באדמה ויצאה יחד עם המפקד לבקש הפסקת אש. כשהתקרבו אליהם שלושה קצינים מצריים שלף אחד מהם אקדח וירה למוות במפקד: מירה שלפה את אקדחה מתוך חולצתה, ירתה בקצין המצרי והרגה אותו. מירה נשארה עומדת לבדה מול הקצינים, כשמאחוריהם חיילים רבים, לא ביקשה רחמים ונהרגה במקום. 6 ביוני 1948, בת 26 בנופלה.

רות מוריץ קשרית באצ"ל. בקרב על הכפר יהודיה (לימים יהוד) בחודש מאי 1948 הייתה רות מוריץ אחראית על הקשר